

'INVASIE' VAN ROODPOOTVALKEN IN DE AW-DUINEN

Ferdy Hieselaar

Inleiding

Dinsdagavond 17 mei jl. "beklaagde" ik me er tijdens een etentje met enkele vrienden over dat overal in Nederland Roodpootvalken gezien werden, maar dat ik, ondanks dagelijks struinen door het duin in verband met een beweidingsonderzoek in opdracht van Gemeentewaterleidingen van Amsterdam, nog geen Roodpootvalk gezien had. Toen ik thuiskwam bleek mijn smeekbede verhoord te zijn. Er lag een briefje met de mededeling dat Peter van der Weiden gebeld had en dat er Roodpootvalken op het Eiland van Rolvers (AW-duinen) zaten.

De volgende morgen liep ik om 5.45 uur, voor mijn BMP-inventarisatie, over het Eiland van Rolvers en na een tijdje vlogen twee Roodpootvalken uit de Esdoorns bij geul 40. Voor hen was het duidelijk nog te vroeg, want ze streken meteen weer neer aan de overkant van de geul om verder te slapen. Om ± 13.00 uur bleken de valkjes actiever te zijn. Met z'n vijven vlogen ze boven geul 40, jagend op de talrijke, boven het water vliegende haften, waterjuffers en andere insecten. Zo nu en dan kregen ze gezelschap van een Boomvalk en éénmaal van een Torenavalk. Omdat de vogels vrijwel alleen op insecten joegen werd biddend jagen niet gezien. Wel kon ik het karakteristieke vliëgend jagen bewonderen, waarbij de vogels afwisselend vlogen en uitrustten in een vlier of meidoorn. Als de vogels vlogen waren ze niet schuw; vooral het ♂ vloog soms op minder dan 5 meter afstand langs. Om 14.00 uur lieten de 5 exemplaren zich nog mooi zittend in een vlier bewonderen.

Aantal en verblijftijd

De Roodpootvalken werden zondag 15 mei het eerst ontdekt. Een vogelaar uit de Zaanstreek zag 's middags een ♂ aan de westkant van het Eiland van Rolvers en Peter van der Weiden zag 's avonds vijf exemplaren aan de noordoostkant bij geul 40.

Maandag 16 mei werd het grootste aantal exemplaren gezien, nl. 6. Deze groep bestond uit 1 ♂ in 1^e zomer-kleed, 1 adult ♀ en vier onvolwassen ♀♀ en bevond zich ook in de noordoosthoek van het Eiland van Rolvers.

Na maandag werd het aantal exemplaren kleiner en begonnen de vogels zich ook meer te verspreiden. Woensdag 17 mei bevonden zich nog 5 exemplaren boven geul 40 en het Nieuwkanaal, woensdagavond waren er nog 4. Vrijdag 19 mei waren alleen het adulte ♀ (langs de toevoersloot in het noorden) en het 1^e zomer ♂ (boven geul 40 en ten oosten van het Nieuwkanaal) nog aanwezig en hierna was alleen het adulte ♀ nog present bij "het kommetje" in de toevoersloot. Zij bleef in deze omgeving rondhangen tot en met 5 juni.

Kleed

Zoals al vermeld bestond de groep uit 1 ♂, 4 onvolwassen ♀♀ en een adult ♀. Hieronder volgt een korte beschrijving van de verschillende kleden van de vogels.

Het mannetje bevond zich in eerste zomer-kleed, dat wil zeggen dat hij in 1987 uit het ei gekropen was. Dit kleed zag er globaal als volgt uit (zie ook de foto):

bovenzijden en onderdelen grijs met roodbruine, rossige nek- en borstband en hier en daar enkele bruine vlekjes; "broek" roodbruin; ondervleugels en staart zwart-wit gebandeerd; staartzijden lichtbruin met zwarte dwarsbanden; poten, oogring en washuid (kale huid aan de basis van de snavel) oranje-rood.

Het adulte vrouwtje was in het uit de vogelboeken bekende kleed; Bovendelen bruingrijs, zwartachtig gebandeerd; onderzijde hand- en armpennen en staart zwart-wit gebandeerd; ondervleugeldekveren, romp en kop rossig; kin en keel wit; rond en achter het oog een zwarte vlek; poten, washuid en oogring oranje-rood.

Het kleed van de onvolwassen vrouwtjes leek erg op dat van het adulte vrouwtje, maar de belangrijkste verschillen waren: (foto); Gehele kleed lichter overkomend dan het adulte ♀, doordat bovendelen lichter grijs en onderdelen minder rossig; kruin minder rossig; wit van de kop uitgestrekter dan bij adult ♀, met zeer licht voorhoofd en witte oorstreek; zwarte oogvlek veel kleiner, nauwelijks achter het oog doorlopend.

Twee van de zes Roodpootvlaken in de AW-duinen. Boven het ♂ in 1^e zomer-kleed, onder het onvolwassen ♀. Bij het ♂ zijn de gebandeerde onderstaart en de oogring mooi te zien. Bij het ♀ vallen de gebandeerde bovendelen, de zwarte oogvlek en lichte kruin op. Beide foto's zijn van Peter van der Weiden.

Omvang en verloop van de invasie in Nederland

De zes vogels in de AW-duinen waren niet de enige Roodpootvalken, die op dat moment in Nederland vertoefden. Al voordat deze exemplaren ontdekt werden, werden op de DBA-vogellijn (een telefoonlijn met een bandje waarop in de Benelux waargenomen zeldzame vogelsoorten ingesproken staan, 01720-38100) dagelijks groepjes verblijvende Roodpootvalken uit verschillende delen van het land gemeld. Op 12 april begon de invasie in de Benelux met een waarneming van een exemplaar bij Harchies (België). Het eerste exemplaar voor Nederland werd 1 mei bij Berg en Dal gezien. De invasie duurde tot eind mei-begin juni.

In totaal werden 135 exemplaren gemeld op de vogellijn. Het ging hierbij om 50 langstreckende exemplaren en om 85 min of meer ter plaatse verblijvende valken, die veel in kleine groepjes verbleven. De verspreiding van deze groepjes was vnl. beperkt tot heiden, venen en de duinen. Zo waren er groepjes op de Strabrechtse Heide (9 exx.), het Haaksbergerveen, de Engbertsdijkvenen (8 exx.), in de Flevopolders, Meyendel (7 exx.), AWD (6 exx.), op Texel en in de duinen tussen Bergen en Egmond. De grootste groep bevond zich in België en bestond uit 14 exemplaren. De grootste groep in Nederland was die van de Strabrechtse Heide met 9 exemplaren.

Wat betreft geslachtsverhouding en leeftijd van de Roodpootvalken valt op dat beide geslachten en onvolwassen en adulte vogels ongeveer in gelijke aantallen aanwezig waren. Meestal worden in Nederland nl. onvolwassen vogels waargenomen. Het was daarom ook leuk dat er volwassen ♂♂ werden waargenomen werden, omdat deze normaliter niet vaak in Nederland gezien worden.

Oorzaak van de invasie

De Roodpootvalk broedt in Oost-Europa (Cramp & Simmons, 1980). Het meest westelijke land waar de soort regelmatig tot broeden komt is Hongarije. De vogels broeden vooral in kolonies in oude roekennesten. Ze overwinteren in Afrika, waar ze zwerven en op plaatsen met veel voedselaanbod te vinden zijn. In het late voorjaar (de vogels broeden laat, nl. nadat de Roekenjongen uitgevlogen zijn) trekken ze voornamelijk via de oostelijke trekroute (over Kreta en de Bosporus) terug naar de broedgebieden. Enkele exemplaren uit West-Afrika trekken via de westelijke route (via Gibraltar) terug. Door wind kunnen de vogels echter uit de koers

gedreven worden. Vogels, die normaliter Nederland in het voorjaar bezoeken, hebben deze westelijke route genomen.

Nu waren er dit voorjaar Roodpootvalken in Nederland en het waren er vooral veel meer dan in andere jaren. De meest plausibele verklaring is dat de vogels door de oostenwind en het daarmee gepaard gaande mooie weer in mei naar Nederland "gewaaid" zijn. De grote aantallen zijn te verklaren door het feit dat dit jaar waarschijnlijk veel meer Roodpootvalken de westelijke trekroute genomen hebben, omdat de voedselsituatie in West-Afrika door de daar heersende sprinkhanenplaag zeer gunstig was en veel Roodpootvalken in West-Afrika overwinterd hebben.

Eerdere invasietjes van Roodpootvalken in Nederland gingen ook gepaard met oostenwinden. zo waren er in 1968, 1976 en 1978 invasiës en waren er relatief veel Roodpootvalken in voorjaar 1980 en 1981 en in najaar 1981 en 1983 (SOVON, 1987). Per seizoen werden in de periode van het atlasonderzoek gemiddeld 100 vogels, merendeels onvolwassen exemplaren, gezien. Uit de atlasgegevens (SOVON, 1987) blijkt verder dat Roodpootvalken zowel in het voorjaar (april-juni met een piek in mei) als het najaar (augustus-oktober met een piek begin september) waargenomen worden.

Waarnemingen van Roodpootvalken in de regio

Het verhaal over Roodpootvalken in de regio Zuid-Kennemerland begint pas in 1969. Merkwaardigerwijs zijn hiervoor nooit waarnemingen in de regio gedaan (Akkerman & Niesen, 1966; de Fitis jg. t/m 1968). In totaal zijn er vanaf 1969 17 waarnemingen van 22 exemplaren in de regio gedaan. Deze staan vermeld in tabel 1.

<u>Datum</u>	<u>Plaats</u>	<u>Aant.Bijz.</u>	<u>Datum</u>	<u>Plaats</u>	<u>Aant.Bijz.</u>
9/10-9-'69	Duin & Kruidberg	1 juv.	okt. '76	Spaarndam deel- pl. Buitenhuis.	5 juv.
4- 6-'72	AW-duinen	1 ♀	21-10-'79	AW-duinen	1
16- 6-'72	AW-duinen	1	4- 5-'83	Overveen	1
23- 9-'72	AW-duinen	1 ♀	½ mei '83	M. Herenduin.	1
19- 5-'73	Duin & Kruidberg	1 ♀	25- 8-'84	IJmuiden	1
aug. '76	Kennemerduinen	1 ♂	4- 9-'85	Duin & Kruidberg	1 ♂
6- 9-'76	Duin & Kruidberg	2 ♂, juv.	2- 8-'86	Kraansvlak	1 ♂
sep. '76	AW-duinen	1	26-10-'87	AW-duinen	1
26- 9-'76	AW-duinen	1 juv.			

Tabel 1. Waarnemingen van Roodpootvalken in Zuid-Kennemerland in de periode 1969-1987. Bronnen: de Fitis, Dutch Birding, Limosa, jaarverslagen AWD.

Enkele dingen in tabel 1 vallen meteen op:

- Vrijwel alle waarnemingen betreffen solitaire exemplaren. Alleen in oktober '76 werd een grotere groep waargenomen. Juist deze groepjes zijn een aanwijzing dat er een invasie(tje) aan de gang is. Najaar 1976 zijn ook de meeste waarnemingen gedaan, hetgeen ook op een invasie duidt. Ook SOVON (1987) vermeldt 1976 als invasiejaar.
- Alle waarnemingen op één na werden in de duinen gedaan. Een mogelijke verklaring hiervoor is de stuwing bij de Noordzee bij oostenwind (de vogels "waaien" richting Noordzee, maar vliegen daar aangekomen evenwijdig aan zee, omdat ze niet over zee willen vliegen). Een andere verklaring zou de betere opwarming van de duinen in voor- en najaar kunnen zijn, waardoor daar meer thermiek optreedt en trek voor de valken gunstiger is.
- Evenals al in SOVON (1987) werd vastgesteld, vallen alle waarnemingen in voor- en najaar. Wel werden er in het najaar meer waarnemingen gedaan (12) dan in het voorjaar (5).

Naast de waarneming van de 6 exemplaren op het Eiland van Rolvers werd er dit voorjaar slechts één andere waarneming van de soort in de regio gedaan: op 15 mei zag Steve Geelhoed in de Kennemerduinen een ♀ naar het oosten vliegen.

Tot slot

Het "invasietje" in de AW-duinen blijkt voor de regio een vrij unieke gebeurtenis te zijn geweest (meeste exemplaren ooit waargenomen). Mochten er mensen zijn, die aanvullende informatie hebben over de zes Roodpootvalken in de AW-duinen of die andere waarnemingen van exemplaren in de regio hebben, belt of schrijft u mij s.v.p..

Met dank aan Ruud van Dongen voor de gegevens over de invasie in Nederland in 1988.

Literatuur

- Akkerman, W.J. & F. Niesen, 1966. De vogels van Zuid-Kennemerland. Het Vogeljaar 14: 22-82.
- Cramp, S. & K.E.L. Simmons (eds), 1980. The birds of the Western Palearctic 2. Oxford, London & New York.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Arnhem.

Ferdy Hieselaar, Franz Leharlaan 33 2102 GH Heemstede, 023-289260.